

تدوین و اعتباریابی پرسشنامه حیا در دانشجویان دختر

شهرزاد رضائی رضوان / دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه فرهنگیان

 orcid.org/0000-0001-7345-4810

sh.rezaee1991@gmail.com

yoonesi.mr52@gmail.com

saeed_sh_25@yahoo.com

محمدرضا اسدی یونسی / استادیار روان‌شناسی دانشگاه بیرجند

سیدسعید ترابی / دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه خوارزمی

دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۶ - پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶

چکیده

هدف از مطالعه حاضر تدوین و اعتباریابی پرسشنامه «حیا» در دانشجویان دختر بوده است. روش این پژوهش آمیخته از نوع «اکتشافی متوالی» و الگوی «تدوین ابزار» است. اعتباریابی مقیاس «حیا» در بین دانشجویان دختر مقطع کارشناسی دانشگاه بیرجند در دامنه سنی ۱۸-۲۳ ساله که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند، انجام شد و از بین این افراد تعداد ۲۰۰ تن به روش نمونه‌گیری «تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای» انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل عاملی اکتشافی تأییدی و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. بر اساس نتایج تحلیل عاملی اکتشافی پرسشنامه ۳۸ گویه با مؤلفه‌های حیا به دست آمد که در نهایت، چهار مؤلفه ۵۰/۱۳۴ درصد از واریانس کل پرسشنامه حیا را تبیین کرد. همچنین ضریب پایایی کل پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ، برابر با ۰/۹۴۸ به دست آمد که بیانگر آن است که پرسشنامه «حیا» دارای همسانی درونی بالایی است. در مجموع نتایج مطالعه حاضر شواهدی را برای روایی و پایایی این پرسشنامه به‌مثابه ابزاری برای سنجش باورهای مربوط به حیا فراهم کرد و می‌تواند ابزاری معتبر و روا قابل استفاده کلیه افراد جامعه اسلامی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: حیا، پرسشنامه «حیا»، تدوین و اعتباریابی.

مقدمه

«حیا» یکی از مهم‌ترین صفات نفسانی است که در آموزه‌های اسلامی «رأس مکارم اخلاقی» شمرده شده است (حر عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۱۱، ص ۴۳۴) و در زمره مهارکننده‌ها و تنظیم‌کننده‌ها قرار می‌گیرد و آنچه آن را برجسته‌تر از دیگر سازه‌ها می‌سازد، این است که این پایش و تنظیم خود (خودمهاری و خودتنظیمی در رفتار)، نه بر پایه ترس است و نه بر پایه طمع (پسندیده، ۱۳۸۵، ص ۵۷).

پژوهش حاضر با هدف تعیین منابع و موضوع حیا از دیدگاه جوانان، و تدوین، اعتباریابی و تعیین ساختار عاملی مقیاسی برای اندازه‌گیری حیا طراحی و اجرا گردید. پژوهش از نوع «توصیفی» بوده و برای تحقق این هدف، پژوهش در دو مرحله مقدماتی و اصلی انجام گرفته است.

تا کنون پژوهش‌های گوناگونی در زمینه حیا صورت گرفته که از جمله آنها می‌توان به پژوهش بیات‌زاده (۱۳۸۷) و امیری (۱۳۸۹) اشاره کرد که حیا را از منظر قرآن حکیم و حدیث بررسی کرده‌اند و به ارتباط تنگاتنگ ایمان و حیا و آثار ارزشمند حیا در نهاد خانواده و اجتماع اشاره نموده‌اند.

پژوهش‌های فروتن (۱۳۹۱)، ماهینی (۱۳۸۹) و گلزاری (۱۳۷۹) نشان داد که حیا نسبت به برهنگی و خطاهای جنسی در زنان بیش از مردان است. و حیا تأثیر بسیاری در سلامت روانی زنان دارد (رجبی، ۱۳۸۵). گلزاری (۱۳۷۹) در پژوهش خود نشان داد که حیا از خداوند در زنان بیش از مردان است و در کسانی که از خداوند حیا دارند، نسبت به کسانی که این خصوصیت را ندارند، حیای منفی کم‌رویی و بی‌جراتی و حیای منفی خودخواهی و تکلف، کمتر دیده می‌شود.

عباسی آغوی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود نشان دادند بین حیای همسران و ناسازگاری‌های زناشویی رابطه وجود دارد.

حسین‌زاده (۱۳۸۹) در پژوهش خود، شاخص حیا را از مؤثرترین مؤلفه‌ها برای رسیدن به آرامش در زندگی زناشویی دانسته است.

عباسی آغوی (۱۳۹۳) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که در میان انواع عفت، عفت در روابط جنسی، نقشی بی‌بدیل در آرامش زندگی دارد. عفت در موارد زیادی ممکن است با حیا همراه باشد؛ زیرا یکی از ثمرات و نمودهای حیا، عفت است. با وجود این یافته‌های مهم، مطالعات در کشور ما درباره ابزارهای سنجش حیا بسیار نادر است. بنابراین، با توجه به پیامدهای نامطلوب بی‌حیایی در بین افراد جامعه در حوزه‌های روان‌شناختی و فرهنگی، سنجش و اندازه‌گیری مقوله حیا در جامعه اسلامی اولین قدم در کمک به افراد جامعه اسلامی است. چون در کشور ما ابزاری برای سنجش حیا برای دانشجویان دختر وجود ندارد، در این زمینه شکاف تحقیقاتی عمده و اساسی وجود دارد. از این رو تهیه ابزار استاندارد که برای دانشجویان ایرانی قابل استفاده باشد ضروری به نظر می‌رسید. این ابزار می‌تواند به گسترش مطالعات در حوزه موضوع پژوهش کمک کند. بدین‌روی پژوهش حاضر با هدف تدوین و اعتباریابی پرسشنامه «حیا» در جامعه دانشجویان دختر انجام شد.

حیا چیست؟

حیا حالتی نفسانی است که آثار آن در چهره و رفتار خودنمایی می‌کند. شرم و حیا زمانی که به صورت پایدار درآید، فضیلتی انسانی به شمار می‌آید و به منزله خوی و منش نیکو مورد ستایش خردمندان قرار می‌گیرد. شرم و حیایی که از آن به فضیلت می‌شود، در حوزه عمل نیکوی انسانی و رفتارشناسی هنجاری قرار می‌گیرد. کسی که از صفت «حیا» برخوردار است در منش و کنش خویش انسانی است که از زشتی‌ها و ناهنجاری‌ها پرهیز می‌کند و خود را به آنها آلوده نمی‌سازد (خلیلی دهدزی و کیانی قلعه سردی، ۱۳۹۴، ص ۵).

علمای اخلاق حیا را ملکه و صفتی برای نفس معرفی کرده‌اند که این صفت موجب می‌شود انسان از کار زشت منجز شود (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶۸ ص ۳۳۶).

در روان‌شناسی نیز «حیا» ناشی از کمال اخلاقی است و بی‌حیا کسی است که خودنگهداری در ناحیه مادی یا روحی و اخلاقی ندارد (نیش، ۲۰۰۳). آیات و روایات نیز نشان می‌دهد که حیا با عقل در ارتباط است و می‌گویند: «هرچه عقل بیشتر، حیا بیشتر» (تهرانی، ۱۳۹۵، ص ۵۱).

از سوی دیگر «حیا» با «عفت» نیز مترادف نیست؛ زیرا عفت ثمره نیروهای مهارکننده و نظم‌دهنده‌ای است که یکی از آنها حیاست (پسندیده، ۱۳۸۶، ص ۸).

همچنین حیا با کم‌رویی متفاوت است. حیا یعنی: خودداری از انجام کارهای قبیح، ولی کم‌رویی یعنی: ترک کار نیک به سبب حضور و نظارت دیگران. پس موضوع حیا «فعل قبیح» است و موضوع کم‌رویی «فعل حسن» (پسندیده، ۱۳۸۵، ص ۳۳۳). حیا پیامدها و آثار بسیاری به دنبال دارد.

اقسام حیا

رسول خدا ﷺ می‌فرمایند: حیا بر دو گونه است: یکی حیای ضعف است و دیگری حیای قدرت و اسلام و ایمان (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۷۸، ص ۲۴۲).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که حیا شامل دو نوع است: «حیای منفی» (غیرعاقلانه) که خاستگاه آن ناتوانی درونی و دلمشغولی‌های نفسانی و فردی است (گلزاری، ۱۳۷۹) و «حیای مثبت» که ریشه در خردمندی و دینداری دارد و از قدرت اراده ناشی می‌شود (فروتن، ۱۳۹۱).

جایگاه حیا در فرهنگ اسلامی

حیا، هم از بعد دنیوی و هم از بعد معنوی و اخروی نقش حیاتی و سرنوشت‌سازی دارد، تا جایی که در نگاه پیامبر اکرم ﷺ، خلق و خوی اسلام و یا به سخن دیگر، همهٔ دین است (نوری، ۱۳۶۵، ج ۸، ص ۴۶۵). ایشان بار دگر در این باره می‌فرمایند: «حج و حیا زینت اسلام است» (قمی، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۳۶۲).

امام علی ؑ حیا را وسیله رسیدن به هر زیبایی و نیکی می‌دانند (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق، ص ۸۴). این تأکیدها همه نشان از اهمیت حیا در رفتار آدمی دارد. حیا موهبتی الهی است و آشکار شدن آن در اوان طفولیت، نشانه ظهور نور عقل در انسان است. شاید به همین علت باشد که پیامبر گرامی ﷺ حیا را دو چشم برای عقل برمی‌شمرند (همان).

عفت و حیا نقش مهمی در نیل انسان به رشد و کمال دارد. امیرالمومنین علیه السلام در وصیت به فرزندشان محمد بن حنیفه می‌فرماید: «مَنْ لَمْ يُعْطِ نَفْسَهُ شَهْوَتَهَا أَصَابَ رُشْدَهُ» (حر عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۳۰، ص ۲۵۰)؛ کسی که به خواسته نفسش تن ندهد، موجب رشد آن شده است.

شرم و حیا به علت تأثیر شگرفی که بر ایمان و تعهد انسان دارد، در برخی احادیث ائمه اطهار علیهم السلام ملازم با ایمان دانسته شده است (محمدی ری‌شهری، ۱۳۷۷).

قرآن کریم با بیان داستان آدم و حوا در دو سوره (اعراف: ۲۲؛ طه: ۱۲۱) به صورت غیرمستقیم فطری بودن حیا را گوشزد می‌نماید. روایات نیز حیا را از خصایص ویژه انسان‌ها برشمرده (مفضل بن عمر، ۱۳۷۹، ص ۷۹) و حیا و ایمان را قرین یکدیگر دانسته‌اند، به گونه‌ای که با رفتن یکی از آن دو، دیگری رخت برمی‌بندد.

همچنین امام صادق علیه السلام انسان بی‌حیا را بی‌ایمان معرفی می‌کند و می‌فرماید: «کسی که حیا ندارد ایمان ندارد» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۴، ص ۳۲۳). آنچه سلامت فرد و جامعه و ارزش‌های متعالی انسانی را تضمین می‌کند رعایت حیا در حوزه فردی و اجتماعی است.

حیا از دیدگاه روان‌شناختی

از دیدگاه روان‌شناختی، حیا یک صفت پسندیده اخلاقی بوده و عبارت است از: مهار ارادی رفتار خویش به منظور حفظ حریم بین خود و دیگران، در حالی که شرم و خجالت هیجانی است که فرد در آن به‌گونه‌ای غیرارادی از انجام عملی یا بیان عقیده‌ای خودداری می‌کند. این ناتوانی در روان‌شناسی با تعبیرهایی همچون «کناره‌گیری» و «انزواطلبی» بیان شده است (فاضلیان، ۱۳۹۶).

«حیا» با مفاهیمی مانند «عزت نفس، خودمهاری، اضطراب اجتماعی، بازداری رفتاری، ترس از ارزیابی مثبت و منفی (رمضانی، ۱۳۹۵)، کاهش رفتارهای پرخطر و اعتیاد به اینترنت» (جهانشاهی و احمدی، ۱۳۹۷) ارتباط دارد.

حیا و زنان

به نظر می‌رسد مسئله شرم و حیا با مسائل اجتماعی زنان ارتباط تنگاتنگی داشته باشد؛ زیرا در جامعه امروز صفت «شرم» و «بی‌شرمی» به دو صورت مثبت و منفی در ارزیابی منش و کنش زنان و دختران از سوی افراد جامعه، به‌ویژه خود زنان به کار می‌رود. بازخوانی آیات و آموزه‌های قرآنی درخصوص این مسئله نشان می‌دهد که حیا و بی‌حیایی اختصاص به زنان و جنس مونث ندارد، بلکه فضیلتی است که مردان به همان اندازه زنان باید از آن برخوردار باشند.

با این‌همه جامعه نوعی رفتار و منش را از زنان می‌خواهد که ارتباط نزدیکی با مسئله حیا پیدا می‌کند. از این رو جامعه آن را امری مرتبط با زنان می‌داند و از ایشان انتظار دوجندانی برای رعایت و کسب صفت و فضیلت حیا دارد (خلیلی دهدزی و کیانی قلعه سردی، ۱۳۹۴). بر اثر شرم و احساس قبح، ممکن است تغییری در روند زندگی آدمی پدید آید (انوری، ۱۳۸۲، ج ۳، ص ۲۶۰۴).

الگوی مقدماتی حیا مبتنی بر برداشت از آیات قرآن، حیا را به مثابه ویژگی بنیادین محافظت از نفس بر اساس نظارت خداوند، با توجه به شرایط فردی و اجتماعی، در گستره بدن و روان مطرح می‌سازد (اسدیان، قطبی و شعیری، ۱۳۹۴). این خصوصیت طی مراحل، به مرور زمان در زن کاهش می‌یابد؛ اما به طور کامل از بین نمی‌رود. در روایات یکی از این مراحل ازدواج ذکر شده است (پسندیده، ۱۳۸۵، ص ۱۹۹)؛ اما به طور طبیعی بعد از ازدواج، عوامل دیگری در حفظ زن از آسیب‌های ناشی از کاهش حیا مؤثرند. علاقه به حفظ کانون خانواده و پیوند و علاقه مادر به فرزندان از عوامل بازدارنده در انحراف زنان پس از ازدواج و فرزنددار شدن محسوب می‌شود (علاسوند، ۱۳۹۷، ص ۱۰۵).

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر آمیخته (کیفی و کمی) از نوع «اکتشافی متوالی» (Sequential discovery) و الگوی «تدوین ابزار» است. برای این منظور ابتدا طی یک مطالعه کیفی و با به‌کارگیری فن مصاحبه نیمه ساخت‌یافته با ۲۰ تن از متخصصان دینی مصاحبه شد که با استفاده از «نمونه‌گیری هدفمند» و بر اساس اشباع نظری انتخاب شدند. متن مصاحبه‌ها با استفاده از سه روش «مرزگذاری باز»، «محوری» و «انتخابی» (استراوس و کربین، ۲۰۱۵) انجام شد و پس از استخراج موضوعی و طبقه‌بندی آنها، شش مؤلفه اصلی حیا (شامل: حفظ کرامت نفس، دانش جسمی و جنسیتی، مهار و پایش خویشتن، تقویت تفکر انتقادی ناظر به امر جنسی، تقویت مدیریت خود، توجه به ملاحظات فرهنگی و تأکید بر نظام معیار اسلامی) شناسایی گردید.

در مرحله بعد تعداد ۲۰۰ تن از دانشجویان کارشناسی دانشگاه بیرجند که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند، با استفاده از روش «نمونه‌گیری خوشه‌ای» طی چند مرحله انتخاب شدند. درباره حجم نمونه لازم برای تحلیل عاملی و الگوهای ساختاری توافق کلی وجود ندارد (شریبر و همکاران، ۲۰۰۶)؛ اما به زعم بسیاری از پژوهشگران حداقل حجم لازم برای این منظور ۲۰۰ نمونه است (هلتر و هندریکسون، ۱۹۸۷).

کلاین (۲۰۱۵) نیز معتقد است: در تحلیل عاملی اکتشافی برای هر متغیر ۱۰ تا ۲۰ نمونه لازم است و دست کم برای حجم نمونه، ۲۰۰ تعداد قابل دفاعی است؛ اما حداقل حجم نمونه در تحلیل عاملی تأییدی ۲۰۰ تن پیشنهاد شده است (مک کالم، براون و ساگاور، ۱۹۹۶). با استنباط از این توضیحات و با توجه به روش «نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای» حجم نمونه ۲۰۰ نفری برآورد شد؛ بدین صورت که از کلیه رشته‌های تحصیلی، ۱۰ رشته به صورت تصادفی انتخاب شد و سپس از هر رشته تحصیلی ۲۰۰ تن از دانشجویان دختر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. در نهایت، پرسشنامه‌ها روی افراد انتخاب شده اجرا گردید که از مجموع پرسشنامه‌های برگشتی ۱۸۹ پرسشنامه به صورت کامل پاسخ داده شد.

در پژوهش حاضر، برای ساخت پرسشنامه ابتدا یک مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۵ تن از خبرگان دینی انجام شد. سپس گویه‌های پرسشنامه بر اساس مؤلفه‌ها و شاخص‌های نتایج حاصل از مرحله کیفی تنظیم شد، به گونه‌ای که هر گویه نشان‌دهنده یکی از شاخص‌های ذکر شده برای هر مؤلفه حیا بود.

پس از ویرایش و بررسی مجدد سؤالات توسط استادان، تعداد ۱۱۰ سؤال انتخاب شد. سپس از ۱۵ متخصص و صاحب‌نظر خواسته شد تا روایی صوری و محتوایی پرسشنامه را بررسی کنند که از میان آنها ۱۳ تن به سؤالات به صورت کامل پاسخ دادند. برای اطمینان از اینکه مهم‌ترین و صحیح‌ترین محتوا (ضرورت‌گزینه) انتخاب شده باشد، نسبت روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVI) اندازه‌گیری شد.

برای تعیین نسبت روایی محتوا (CVR)، از متخصصان درخواست گردید در خصوص هر یک از گویه‌های ابزار بر اساس طیف سه قسمتی «گویه ضروری است»، «مفید است ولی ضروری نیست» و «ضرورتی ندارد» پاسخ دهند. ارزش عددی CVR با کمک جدول «تعیین حداقل ارزش» لاوشه (۱۹۷۵) و بر اساس تعداد ارزیابان متخصص تعیین گردید. بر این اساس، مواردی که عدد به دست آمده بیش از ۰/۸۰ بود، تأیید گردید و مواردی که عدد به دست آمده کمتر از ۰/۸۰ بود، بررسی گردید.

همچنین برای تعیین شاخص روایی محتوا (CVI)، از متخصصان درخواست گردید که در خصوص هر یک از گویه‌های ابزار بر اساس طیف چهار قسمتی «کاملاً مرتبط»، «نیاز به بازبینی اساسی»، «مرتبط اما نیاز به بازبینی» و «غیر مرتبط» پاسخ دهند. بر این اساس گویه‌هایی که نمره CVI بالاتر از ۰/۸۰ گرفت مناسب، و گویه‌هایی با نمره CVI بین ۰/۷۰ تا ۰/۷۹ بازنگری و اصلاح شد (جدول ۱).

پس از انجام اصلاحات مزبور، سؤالات پرسشنامه به ۷۲ سؤال کاهش یافت. سپس به صورت آزمایشی بر روی ۵۰ تن از دانشجویان اجرا شد و پس از برآورد ضریب اعتبار (پایایی) به روش «همسانی درونی» و اصلاح سؤالات دارای ابهام و حذف سؤالات نامناسب، پرسشنامه نهایی که شامل ۴۳ سؤال بود، تنظیم و به صورت کامل در بین ۲۰۰ تن از دانشجویان دختر دانشگاه بیرجند اجرا شد که از مجموع پرسشنامه‌های برگشتی ۱۸۹ پرسشنامه به صورت کامل پاسخ داده شده بود و اعتباریابی پرسشنامه بر اساس این ۱۸۹ تن انجام گرفت و پس از تحلیل عاملی اکتشافی، پرسشنامه نهایی شامل ۳۸ سؤال با ۱۰ عامل استخراج گردید. نتایج در قسمت بعد ارائه خواهد شد.

جدول ۱: مقادیر نسبت روایی محتوا و شاخص روایی محتوا در سؤالات مقیاس «حیا»

شماره سؤال	CVI	CVR	شماره سؤال	CVI	CVR	شماره سؤال	CVI	CVR
۱	۱	۰/۸۶	۱۶	۱	۱	۳۱	۱	۱
۲	۱	۰/۶۰	۱۷	۰/۸۰	۰/۶۰	۳۲	۱	۱
۳	۱	۱	۱۸	۱	۰/۸۶	۳۳	۱	۱
۴	۱	۰/۸۶	۱۹	۰/۹۳	۰/۸۶	۳۴	۱	۱
۵	۱	۰/۶۰	۲۰	۰/۹۳	۰/۸۶	۳۵	۰/۸۶	۰/۸۶
۶	۱	۱	۲۱	۱	۰/۸۶	۳۶	۱	۱
۷	۱	۱	۲۲	۱	۱	۳۷	۰/۸۶	۰/۸۶
۸	۱	۱	۲۳	۰/۹۳	۰/۸۶	۳۸	۰/۸۶	۰/۸۶
۹	۱	۰/۸۶	۲۴	۱	۱	۳۹	۱	۱
۱۰	۰/۸۶	۰/۷۳	۲۵	۱	۱	۴۰	۱	۱
۱۱	۰/۹۳	۰/۸۶	۲۶	۰/۹۳	۰/۷۳	۴۱	۰/۸۶	۰/۸۶
۱۲	۱	۰/۸۶	۲۷	۰/۹۳	۰/۸۶	۴۲	۱	۱
۱۳	۱	۱	۲۸	۱	۱	۴۳	۱	۱
۱۴	۱	۱	۲۹	۱	۰/۸۶			
۱۵	۱	۱	۳۰	۱	۱			

ابزار پژوهش

به منظور جمع‌آوری اطلاعات از ابزار ذیل استفاده شد:

مقیاس «حیا»

در پژوهش حاضر برای سنجش حیا از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه بر اساس نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و رمزگذاری باز آنها و همچنین الگوی نهایی به دست آمده در مرحله کیفی ساخته شد. به منظور ساخت این ابزار، گام‌های ذیل برداشته شد:

۱. تهیه مقدماتی مقیاس «حیا» با استفاده از یافته‌های کیفی حاصل از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته دانشجویان؛

۲. اجرای مقدماتی مقیاس بر روی دانشجویان؛

۳. ارائه مقیاس مقدماتی «حیا» به متخصصان این حوزه و بررسی روایی آن؛

۴. بررسی آماری و کیفی مقیاس در مرحله مقدماتی و تحلیل داده‌ها؛

۵. ویرایش مقیاس با توجه به نتایج به دست آمده در مرحله مقدماتی؛

۶. اجرای مقیاس بر روی نمونه آماری پژوهش؛

۷. تحلیل داده‌های به دست آمده و بررسی روایی و پایایی ابزار؛

۸. تدوین مقیاس به مثابه مقیاس نهایی.

برای کاربردهای پژوهشی، مقیاس نهایی دارای ۴۳ سؤال با طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از «کاملاً مخالفم» (۱) تا

«کاملاً موافقم» (۵) است. همچنین روایی محتوایی و سازه‌ای این پرسشنامه تأیید گردید و ضریب پایایی کلی این پرسشنامه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

پس از اجرای پرسشنامه روی ۱۸۹ دانشجوی دختر دانشگاه بیرجند با دامنه سنی ۱۸-۲۳ سال، میانگین و انحراف معیار سنی به ترتیب ۲۰/۵ و ۱/۸۷ بود. تحلیل عاملی روی داده‌های حاصل از مقیاس «حیا» انجام گرفت. ابتدا برای اطمینان از نابرابری ماتریس همبستگی با صفر در جامعه، کفایت نمونه‌برداری (KMO) و کرویت بارتلت اجرا گردید. اندازه آزمون KMO معادل ۰/۹۱۸ و آزمون بارتلت (۲۳۰/۳۳۹۴۴/۳۳۰، $P < ۰/۰۰۱$) به دست آمد و بنابراین داده‌ها برای تحلیل عاملی اکتشافی مناسب است.

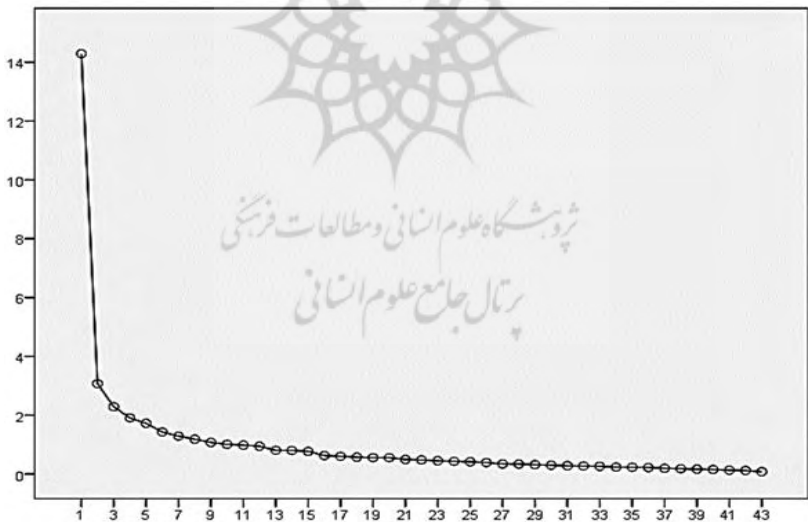
برای تعیین مناسب‌ترین عامل‌ها با در نظر گرفتن نمودار سنگریزه (شکل ۱)، ارزش‌های ویژه و درصد واریانس تبیین شده توسط هر عامل، عامل‌ها با روش «تحلیل مؤلفه‌های اصلی» (PCA) و چرخش واریامکس

استخراج شدند. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی منجر به استخراج چهار عامل با مقدار ارزش ویژه بیش از (۱) شد. این چهار عامل پس از چرخش ۵۰٫۱۲ درصد از واریانس کل، مقیاس «حیا» را تبیین می‌کند. عامل اول ۳۳/۲۲۴ درصد، عامل دوم ۷/۱۳۹، عامل سوم ۵/۳۲۳ درصد و عامل چهارم ۴/۴۳۸ درصد واریانس کل مقیاس «حیا» را تبیین می‌نماید که نتایج آن در جدول (۲) نمایش داده شده است.

جدول ۲: مشخصه‌های آماری مقیاس چهار عاملی «حیا» پس از چرخش واریانس

عامل	ارزش ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۱۴/۲۸۶	۳۳/۲۲۴	۳۳/۲۲۴
۲	۳/۰۷۰	۷/۱۳۹	۴۰/۳۶۲
۳	۲/۲۸۹	۵/۳۲۳	۴۵/۶۸۵
۴	۱/۹۰۸	۴/۴۳۸	۵۰/۱۲۴

شکل ۱: نمودار سنگریزه‌ای برای نشان دادن عامل‌های اصلی مقیاس «حیا»

همچنین در ادامه ماتریس چرخشی با روش واریانس‌های به دست آمده در تحلیل عاملی مقیاس «حیا» در جدول (۴) نشان داده شده است. مطابق نتایج به دست آمده هر سؤال - دست کم - بر روی یکی از عامل‌ها بار عاملی بالای ۰/۴۰ را دارد و سوآلی نیست که همزمان بر روی دو عامل بار عاملی یکسان و یا نزدیک به هم داشته باشد که این نشان‌دهنده مناسب و قابل قبول بودن عامل‌های استخراجی و بارهای عاملی سوآلات است.

جدول ۳: نتایج چرخش واریمکس برای گویه‌های مقیاس «حیا»

سؤال‌ها	بار عاملی	سؤال‌ها	بار عاملی
عامل ۳: حرمت نفس یا حیای کرامت		عامل اول: حیا در برابر نامحرم	
بامتنان بودن از دیدگاه دیگران	۰/۴۳۳	رعایت حد و مرز در مقابل نامحرم	۰/۵۲۵
پایبند بودن به علت پذیرش آزادانه حجب و حیا	۰/۴۷۴	بلند نخندیدن در مکانی که نامحرم وجود دارد	۰/۵۱۹
اجازه ندادن به کسی برای ورود به حریم شخصی	۰/۴۱۰	اجتناب از گفتن حرف‌های رکیک و زشت	۰/۴۷۹
رعایت حدود اخلاقی و شرعی در معاشرت با دیگران	۰/۵۹۶	پرهیز از خیره شدن هنگام دیدن نامحرم	۰/۵۲۵
ارزش قایل شدن برای خود در ارتباط با نامحرم	۰/۵۵۸	سعی در به گناه نینداختن دیگران	۰/۵۵۵
خود را دارای ارزش‌های والا و برتر دانستن	۰/۴۰۱	حیا داشتن در گوش دادن به حرف نامحرم	۰/۶۳۷
همیشه سنجیده سخن گفتن	۰/۶۱۷	خودداری از فکر کردن به نامحرم	۰/۵۶۱
اجازه ندادن به خود برای انجام هر عمل زشتی	۰/۴۶۸	شوخی نکردن با نامحرم	۰/۶۱۷
باتجابت بودن	۰/۵۰۲	صحبت با نامحرم در صورت ضرورت	۰/۴۸۱
حفظ همیشگی متانت و شخصیت خود	۰/۵۸۰	پررو نبودن	۰/۴۵۶
نگاه نکردن به دیگران از روی شهوت	۰/۵۲۵	برخورد سنگین هنگام صحبت با نامحرم	۰/۷۱۹
دانستن حرمت نفس	۰/۴۸۰	عامل ۲: حیا از خود (وجدان اخلاقی)	
عامل ۴: حیا از خداوند		احساس امنیت از باحیا بودن خود	۰/۵۷۲
غلبه همیشگی بر هوس‌های خود	۰/۴۰۱	پایبند بودن به علت پذیرفتن آزادانه حجب و حیا	۰/۴۵۷
ناظر دانستن همیشگی خدا بر اعمال	۰/۶۰۲	رعایت حد و مرز هنگام صحبت کردن تلفنی با نامحرم	۰/۶۳۴
مؤدب بودن	۰/۴۳۵	داشتن پوشش مناسب در اجتماع	۰/۵۸۱
داشتن افکار پاک و به دور از گناه	۰/۶۸۱	جیغ نکشیدن در خیابان	۰/۴۴۹
داشتن نیت پاک	۰/۶۶۸	عذاب وجدان گرفتن در زمان انجام کار ناشایست	۰/۶۲۳
به دنبال جذب جنس مخالف نبودن	۰/۵۲۹	قرار ندادن بدن خود در معرض دید دیگران	۰/۶۹۸
توبه سریع در صورت انجام کار بد	۰/۵۱۰	پایین انداختن سر هنگام صحبت با نامحرم	۰/۵۴۹

بر پایه ماتریس ساختار عامل‌ها، مجموعه سؤالاتی که به‌طور مشترک با یک عامل همبسته بود، استخراج و پس از مشورت با دو متخصص روان‌شناس بالینی، عامل‌ها نامگذاری شد (جدول ۳). بنابراین در نهایت، مقیاس

«حیا» با ساختاری چهارعاملی و متشکل از ۳۸ گویه با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی تدوین شد. شایان ذکر است که برای اطمینان و تأیید این ساختار عاملی، تحلیل عاملی تأییدی انجام شد که در ادامه نتایج آن ارائه شده است:

جدول ۴: نتایج تحلیل عاملی تأییدی مقیاس سنجش متغیرهای تحقیق

CR	AVE	آماره آزمون	بار عاملی	متغیرها	عامل‌ها	CR	AVE	آماره آزمون	بار عاملی	متغیرها	عامل‌ها
۰/۹۴۳	۰/۵۷۹	۹/۹۳	۰/۷۶	Q20	عامل ۳	۰/۹۲۷	۰/۵۳۸	۶/۶۲	۰/۷۲	Q01	عامل ۱
		۸/۷۰	۰/۷۶	Q21				۷/۶۳	۰/۷۱	Q02	
		۹/۱۸	۰/۷۹	Q22				۸/۸۳	۰/۷۸	Q03	
		۸/۶۰	۰/۷۴	Q23				۱۰/۱۷	۰/۷۹	Q04	
		۸/۷۷	۰/۷۷	Q24				۱۰/۳۷	۰/۷۳	Q05	
		۸/۸۴	۰/۸۰	Q25				۹/۹۳	۰/۷۱	Q06	
		۸/۵۳	۰/۷۴	Q26				۸/۰۰	۰/۷۶	Q07	
		۸/۸۸	۰/۷۸	Q27				۸/۱۸	۰/۶۸	Q08	
		۷/۴۵	۰/۷۵	Q28				۸/۱۲	۰/۷۱	Q09	
		۹/۰۲	۰/۷۶	Q29				۶/۷۶	۰/۷۱	Q10	
		۸/۷۷	۰/۷۲	Q30				۵/۷۹	۰/۷۶	Q11	
۰/۹۰۵	۰/۵۷۶	۶/۶۲	۰/۷۶	Q31	عامل ۴	۰/۹۱۶	۰/۵۷۸	۵/۷۰	۰/۶۹	Q12	عامل ۲
		۸/۷۰	۰/۷۳	Q32				۸/۳۹	۰/۷۹	Q13	
		۷/۸۱	۰/۷۵	Q33				۵/۶۰	۰/۸۲	Q14	
		۸/۰۱	۰/۸۰	Q34				۵/۷۹	۰/۷۹	Q15	
		۷/۵۰	۰/۷۳	Q35				۵/۸۱	۰/۷۰	Q16	
		۶/۰۲	۰/۷۷	Q36				۵/۶۲	۰/۷۴	Q17	
		۶/۸۴	۰/۷۷	Q37				۵/۷۹	۰/۷۱	Q18	
		۶/۸۳	۰/۷۶	Q38				۵/۱۲	۰/۸۳	Q19	

نتایج تحلیل عاملی مقیاس مورد استفاده در جدول (۴) ارائه شده است. بار عاملی مشاهده در تمام موارد مقداری بزرگ‌تر از ۰/۶ دارد که نشان می‌دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه‌های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل قبول است. آماره آزمون نیز در تمام موارد از مقدار بحرانی $t_{0.05}$ یعنی ۱/۹۶ بزرگ‌تر است. بنابراین همبستگی‌های مشاهده‌شده معنادار است.

تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم

در این مطالعه از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده شده است. به عبارت دیگر، علاوه بر اینکه رابطه سؤالات با هر بعد سنجیده شده، رابطه عامل‌ها با سازه اصلی نیز بررسی گردیده است. همان‌گونه که مشخص است، بارعاملی رابطه هر عامل با سازه اصلی از ۰/۶ بزرگ‌تر بوده و آماره t نیز در تمام موارد از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگ‌تر است. بنابراین عامل‌ها به درستی سازه اصلی پژوهش را تبیین می‌کنند.

جدول ۵: عامل‌ها (متغیرهای پنهان) و توزیع گویه‌های مربوط به آنها

سازه‌های اصلی	ابعاد (عامل‌ها)	شماره سؤالات	بار عاملی	آماره t
حیا	عامل ۱	۱۱-۱	۰/۶۶	۹/۲۱
	عامل ۲	۱۹-۱۲	۰/۹۴	۱۱/۱۵
	عامل ۳	۳۱-۲۰	۰/۸۵	۹/۹۳
	عامل ۴	۳۸-۳۲	۰/۷۲	۷/۸۸

برای تعیین برازش الگوی پیشنهادی، از شاخص‌های «برازندگی شاخص هنجار شده مجذور کای دو» (نسبت مجذور کای بر درجات آزادی)، شاخص «نیکویی برازش» (GFI)، شاخص «نیکویی برازش تعدیل شده» (AGFI) شاخص «برازندگی افزایشی» (IFI)، ریشه دوم واریانس خطای تقریب (RMSEA) استفاده شد.

جدول ۶: شاخص‌های برازش الگوی ساختاری مقیاس «حیا»

شاخص برازندگی	$\frac{\chi^2}{df}$	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	NNFI	IFI
مقادیر قابل قبول	< ۲	< ۰/۱	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹
مقادیر محاسبه شده	۱/۵۰	۰/۰۳۵	۰/۹۴	۰/۹۶	۰/۹۲	۰/۹۶	۰/۹۲

برای شاخص برازندگی χ^2/df مقادیر کوچک‌تر از ۵ مناسب است و هر قدر به صفر نزدیک‌تر باشد حاکی از برازش خوب الگوست. برای شاخص برازندگی GFI, AGFI, NFI, NNFI, IFI مقدار نزدیک به ۰/۹۰ و بالاتر به مثابه برازش نیکویی قابل قبول تلقی می‌شود که نشان‌دهنده خوب بودن الگوست. در ارتباط با شاخص RMSEA مقادیر نزدیک به ۰/۰۶ یا کمتر نشان‌دهنده برازش خوب الگو و مقدار ۰/۰۸ یا کمتر بیانگر خطای منطقی تقریب است. مقدار بالاتر از ۰/۱۰ نشانه الزام رد کردن الگوست (قاسمی و راسخ، ۱۳۹۸).

به اجمال می‌توان گفت: با توجه به مقادیر مناسب شاخص‌های برازش الگوهای اندازه‌گیری، مقیاس حیای ناکارآمد از روایی سازه مناسبی برخوردار است.

روایی همگرا و پایایی ترکیبی

هرگاه عاملی بر اساس چندگویه اندازه‌گیری شود همبستگی بین این گویه‌ها دو شاخص مهم روایی را فراهم می‌سازد. اگر همبستگی بین بارهای عاملی بالا باشد، پرسشنامه دارای روایی همگرا می‌باشد. برای روایی همگرا، میانگین واریانس استخراج شده (AVE) و پایایی مرکب (CR) محاسبه می‌شود. زمانی روایی همگرا وجود دارد که رابطه زیر برقرار باشد (فورنل و لارکر، ۱۹۸۱):

همان‌گونه که در جدول (۴) آمده، مقدار میانگین واریانس استخراج شده در تمام موارد، از ۰/۵ بزرگ‌تر است و مقدار روایی مرکب نیز از ۰/۷ بزرگ‌تر است. همچنین شرط $CR > AVE$ نیز در تمام موارد برقرار است.

همچنین برای بررسی اعتبار پرسشنامه «باورهای انگیزشی ناکارآمد» از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج آن در جدول (۷) آمده است.

جدول ۷: ضریب پایایی سؤالات مقیاس «حیا» و مؤلفه‌های آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ

سازهای اصلی	ابعاد (عامل‌ها)	تعداد گویه‌ها	شماره سؤالات	آلفای کرونباخ
حیا	عامل ۱	۱۱	۱-۱۱	۰/۸۲۳
	عامل ۲	۸	۱۲-۱۹	۰/۷۶۸
	عامل ۳	۱۲	۲۰-۳۱	۰/۷۷۳
	عامل ۴	۷	۳۲-۳۸	۰/۸۴۱

همان‌گونه که در جدول (۷) مشاهده می‌شود، کلیه مؤلفه‌های مقیاس حیا از ضریب پایایی مطلوبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

حیا از جمله فضایل اخلاقی و از جمله بازدارنده‌هایی است که در واپایش رفتار انسان نقش دارد. از همین رو باید راهکارهایی برای حفظ حیا در جامعه و گسترش فرهنگ حیا اندیشیده شود. «حیا» صفتی است که در حوزه تعاملات اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌کند و به‌ویژه در جوامع اسلامی و فرهنگ‌های شرقی از صفات پسندیده و مثبت محسوب می‌شود (پسندیده، ۱۳۸۵؛ حر عاملی، ۱۴۱۴ق؛ فروتن، ۱۳۹۱؛ خادم پیر، ۱۳۹۴)

با وجود اهمیت موضوع حیا در جامعه و در میان جوانان و نوجوانان، در کشور اسلامی ایران، مطالعات اندکی در این زمینه انجام گرفته و بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته به‌صورت کیفی است. احتمالاً یکی از علل این امر، فقدان ابزارهای استاندارد و همراه با گویه‌های کوتاه برای سنجش حیا بوده است. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف تعیین منابع و موضوع حیا از دیدگاه جوانان، و تدوین، اعتباریابی و تعیین ساختار عاملی مقیاسی برای اندازه‌گیری حیا طراحی و اجرا گردید. پژوهش از نوع «توصیفی» بوده و برای تحقق این هدف، پژوهش در دو مرحله مقدماتی و اصلی انجام گرفت. در مرحله اصلی، آزمون روی نمونه‌ای به تعداد ۲۲۰ تن در سنین ۱۸ تا ۲۳ سال که به طور تصادفی انتخاب شده بودند، اجرا گردید. دامنه سنی مذکور از این نظر مناسب تشخیص داده شد که پیشینه نظری و پژوهشی از این مسئله حمایت می‌کند. معمولاً شخصیت افراد در سنین بالای ۲۵ سال تثبیت شده است و تغییر در ویژگی خلقی و شخصیتی ترجیحاً تا ۲۵ سال بیشتر مد نظر است.

یافته‌های مک کالی و می‌یر (۲۰۰۰) و همچنین یافته‌های دوربین و همکاران (۲۰۰۰) با زیربنای انتخاب دامنه سنی یاد شده همسو بوده؛ زیرا نتایج حاصل از تحقیقات آنان حاکی از آن است که شدت آسیب‌های روانی دوران کودکی و سابقه آسیب‌های روان‌شناختی خانوادگی بسیار سودمندتر از متغیرهای جمعیت‌شناختی هستند.

همچنین نظرخواهی و مصاحبه با جوانان (دختر)، مشاوران و متخصصان حوزه علمی و دانشگاه صورت گرفت و به لحاظ تجربی ارزیابی صورت گرفت. نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه با نمونه‌ای برابر با ۱۸۹ تن و بهره‌گیری از روش «تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی» مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس، نشان می‌دهد که پنج پرسش که در چرخش عامل‌ها با هیچ‌یک از عوامل چهارگانه بار عاملی بالایی نداشت (دست کم ۰,۴۰) حذف شد و در نهایت، تعداد پرسش‌ها به ۳۸ رسید. این مقیاس از چهار عامل با عناوین ذیل اشباع شده است:

۱. حیا در برابر نامحرم و خطاهای جنسی (۱۱ پرسش)؛

۲. حیا از خود (وجدان اخلاقی) (۸ پرسش)؛

۳. حرمت نفس یا حیای کرامت (۱۲ پرسش)؛

۴. حیا از خداوند (۷ پرسش).

این عوامل روی هم ۵۰,۱۲۴ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند.

بررسی ادبیات موضوع نشان داد مطالعاتی با هدف بررسی موضوع حیا و اعتباریابی ابزار سنجش حیا، در فرهنگ‌های متفاوت انجام نگرفته و در ایران نیز بیشتر پژوهش‌های انجام شده به صورت کیفی است (پسندیده، ۱۳۸۵؛ رجبی، ۱۳۸۵؛ بیات‌زاده، ۱۳۸۷؛ ماهینی، ۱۳۸۹؛ امیری، ۱۳۸۹؛ حسین‌زاده، ۱۳۸۹؛ فروتن، ۱۳۹۱؛ جوکار، ۱۳۹۲؛ خلیلی‌دهدزی و کیانی قلعه سردی، ۱۳۹۴؛ عباسی‌آغوی و همکاران، ۱۳۹۴).

یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد حیا درخصوص برخی از موضوع همچون مسائل سیاسی، امور دینی و مذهبی، استفاده از رسانه‌های ارتباطی، و روابط با نامحرمان و ویژه جامعه ماست و این موضوع‌ها در مطالعات انجام‌گرفته در سایر جوامع مشاهده و یا گزارش نشده است.

نتایج مطالعه حاضر معرف این واقعیت است که حیا نقش مهمی در نیل انسان به رشد و کمال دارد. یکی از صفات انسانی و الهی که در چگونگی زندگی انسان مؤثر است و از عوامل مهم بازدارنده که موجب حفظ جامعه از آلودگی‌ها و انحراف‌ها می‌شود، صفت «شرم» و «حیا» است. این صفت در آموزه‌های دینی دارای جایگاه خاصی است و رابطه تنگاتنگی با ایمان، عفت، تقوا و ملکات نفسانی دیگر دارد. آنچه سلامت فرد و جامعه و ارزش‌های متعالی انسانی را تضمین می‌کند، رعایت حیا در حوزه فردی و اجتماعی است.

شایان ذکر است که حیا و پایبندی به آن مربوط به سن خاصی نیست، بلکه هرقدر بر معرفت و بصیرت انسان افزوده شود، قطعاً نجابت و حیای او فزونی می‌یابد. پس همگان موظف به رعایت حیا هستند. در واقع با توجه به صفت زیبای «حیا» که از آن به «لباس اسلام» تعبیر شده است، زمینه اعتلا و معرفت و تقرب یافتن را هموار می‌سازد. حیا یک دستور الهی است و تأکید بسیاری در فرمایش‌های معصومان علیهم‌السلام بر آن شده است؛ از جمله آن را ملازم با ایمان دانسته‌اند. پس باید ابتدا در نهاد خانواده و سپس اجتماع فرهنگ‌سازی شود تا از آثار ارزشمند آن، همچون روابط سالم اجتماعی، دینداری و پایبندی به حدود الهی، حجاب و پوشش صحیح، مهار نگاه و زبان، احترام متقابل به یکدیگر، رعایت حقوق انسانی و شهروندی و مانند آن برخوردار شویم.

در صورت شکوفایی فرهنگ حیا و استفاده صحیح و بجا و خدایسندانه از آن، گذشته از آنکه کانون خانواده را به سعادت‌مندی و مهرورزی همراه با عواطف شایسته‌ی انسانی می‌رسانیم، زمینه‌ی شکوفایی یک جامعه سالم و پویا و سعادت‌مند و مترقی و برخوردار از علم و دانش و تعهد و تخصص را مهیا می‌سازیم.

به‌طور کلی نتایج مطالعه حاضر پس از تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی، نمونه‌برگ نهایی پرسشنامه متشکل از ۳۸ پرسش به‌دست آمد و پس از آن روایی و اعتبار آن بررسی گردید. نتایج نشان داد پرسشنامه «حیا» دارای همسانی درونی و پایایی قابل قبولی است و شواهد مربوط به روایی سازه آن نیز نشان‌دهنده مناسب بودن ابزار برای سنجش حیا است. ضریب اعتبار کل در مرحله اول که دارای مجموعه ۴۳ پرسشی بود، برابر با ۰/۹۴۸ به دست آمد که بیانگر آن است که حیا دارای همسانی درونی بالایی است. همچنین مقدار آلفای کرونباخ به دست آمده برای عامل اول برابر ۰/۸۲۳ و عامل دوم ۰/۷۶۸ و عامل سوم ۰/۷۷۳ و عامل چهارم ۰/۸۴۱ بوده است که به‌مثابه شواهدی برای روایی سازه پرسشنامه «حیا» اثبات گردید. چهار عامل پرسشنامه ۵۰/۱۲۴ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. نتایج تحلیل عاملی مقیاس حیا نشان می‌دهد که بار عاملی مشاهده در تمام موارد مقداری بزرگ‌تر از ۰/۶ دارد و آماره t نیز در تمام موارد از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگ‌تر است. بنابراین همبستگی‌های مشاهده‌شده معنادار است و عامل‌ها به درستی سازه اصلی پژوهش را تبیین می‌کند.

همان‌گونه که در جدول (۸) آمده، مقدار میانگین واریانس استخراج شده در تمام موارد از ۰/۵ بزرگ‌تر و مقدار روایی مرکب نیز از ۰/۷ بزرگ‌تر است. همچنین شرط $CR > AVE$ نیز در تمام موارد برقرار است. در نتیجه همبستگی بین بارهای عاملی بالاست و پرسشنامه دارای روایی همگراست. در این تحقیق خی‌دو بهنجار ۱/۵۰ و شاخص RMSEA برابر ۰/۰۳۵ به دست آمده است. سایر شاخص‌های برازش نیز بزرگ‌تر از ۰/۹ بوده است. این مقادیر نشانگر برازش الگوی مطلوب است.

در جمع‌بندی نهایی، ویژگی‌های روان‌سنجی حیا اجرا شده درباره دختران دانشجو تأیید گردید. از لحاظ عملی استفاده از این پرسشنامه که سازگار شده با فرهنگ کشور است، برای تعیین جایگاه فرد در منزلت‌های گوناگون در بررسی‌های بالینی و مشاوره‌های فردی امکان‌پذیر شده است. اگرچه نتایج اولیه درخصوص ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه «حیا» بسیار امیدوارکننده است، لیکن برخی محدودیت‌ها نیز قابل توجه است.

مشارکت‌کنندگان در این مطالعه دانشجویان دختر شهرستان بجنورد هستند. مطالعات تکمیلی بر روی جوانان جنس مخالف و از مناطق، قومیت‌ها و خرده‌فرهنگ‌های دیگر و نیز بر روی خانواده‌های با موقعیت اجتماعی و اقتصادی گوناگون مفید خواهد بود و تعمیم‌پذیری نتایج را افزایش خواهد داد. پیشنهاد می‌شود که در مطالعات بعدی بر روی نمونه‌ای بزرگ‌تر انجام گیرد و به منظور بررسی دقیق‌تر روایی افتراقی پرسشنامه، بر روی نمونه‌های درمانگاهی و غیر درمانگاهی اجرا گردد.

به هر حال بر اساس یافته‌های به دست آمده مقیاس «حیا» مقیاس قابل اطمینان و معتبری است که می‌توان از آن برای ارزیابی حیا در جامعه اسلامی ایران استفاده نمود و نتایج پایا و باثباتی به دست آورد.

منابع

- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، ۱۴۰۴ق، *تحف العقول عن آل الرسول*، ترجمه علی اکبر غفاری، چ دوم، قم، مؤسسه انتشارات اسلامی. استراوس، آنسلم و کریین جولیت، ۲۰۱۵، *مبانی پژوهش کیفی، فنون و مراحل تولید نظریه زمینه ای*، ترجمه ابراهیم افشار، تهران، نشر نی. اسدیان، صدیقه و همکاران، ۱۳۹۴، «طراحی مقدماتی مدل حیا مبتنی بر برداشت از آیات قرآن و مقایسه آن با روانشناسی شرم»، *روانشناسی بالینی و شخصیت*، ش ۱۲، ص ۱۴۵-۱۵۸.
- امیری، سید امیر، ۱۳۸۹، *شرم و حیا در دیدگاه قرآن و سنت*، وبلاگ تخصصی حقوقی.
- انوری، حسن. ۱۳۸۲، *فرهنگ بزرگ سخن*، چ دوم، تهران، سخن.
- بنیش، هلموت، ۲۰۰۳، *اطلس علم النفس*، ترجمه انطوان اء الهاشم، بیروت، المكتبة الشریقیة.
- بیات زاده، اعظم، ۱۳۸۷، *شرم و حیا از منظر قرآن حکیم و حدیث*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اراک.
- پسندیده، عباس، ۱۳۸۵، *پژوهشی در فرهنگ حیا*، چ پنجم، قم، مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث و سازمان چاپ و نشر.
- ، ۱۳۸۶، *غنچه های شرم (نگاهی به مفهوم حیا)*، قم، مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث.
- تهرانی، مجتبی، ۱۳۹۵، *ادب الهی - کتاب چهارم: حیا، موهبتی الهی*، تهران، مصابیح الهدی.
- جوکار، محبوبه، ۱۳۹۲، «الگوی تقویت حیا در سبک زندگی اسلامی»، *معرفت*، ش ۱۸۶، ص ۷۱-۸۵.
- جهانشاهی، محدثه و خدابخش احمدی، ۱۳۹۷، «بررسی اثربخشی آموزش حیا بر کاهش اعتیاد به اینترنت و رفتارهای پرخطر در دختران نوجوان»، *روانشناسی فرهنگی*، ش ۲، ص ۱-۱۴.
- حر عاملی، محمدین حسن و محمدرضا حسینی جلالی، ۱۴۱۶، *تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة*، قم مؤسسه آل البیت علیه السلام.
- حر عاملی، محمدین حسن، ۱۴۱۴ق، *وسائل الشیعة*، قم، مؤسسه آل البیت علیه السلام.
- حسین زاده، علی، ۱۳۸۹، «نقش عفت و حیا در رضایتمندی زن و شوهر»، *معرفت اخلاقی*، ش ۲، ص ۱۱۷-۱۳۵.
- خادم پیر، علی، ۱۳۹۴، «خاستگاه، عوامل و آثار شرم و حیا در نگاه قرآن و حدیث»، *بصیرت و تربیت اسلامی*، ش ۳۲، ص ۱۲۷-۱۵۳.
- خلیلی دهدزی، افشین و فریدون کیانی قلعه سردی، ۱۳۹۴، «دیدگاه اسلام در مورد حیا و عفت و اثر گذاری آنها بر رفتار و شخصیت اجتماعی»، *دز: اولین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران*، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.
- رجبی، عباس، ۱۳۸۵، *حجاب و نقش آن در سلامت روان*، چ دوم، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام.
- رضضانی، زهرا، ۱۳۹۵، *طراحی و بررسی الگویی از پیشایندها و پیامدهای مهم اضطراب اجتماعی و حیا*، پایان نامه دکترای روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- عباسی آغوی، محمدمهدی و همکاران، ۱۳۹۴، «رابطه حیای همسران و ناسازگاری های زناشویی»، *پژوهش نامه اسلامی زنان و خانواده*، ش ۴، ص ۹۳-۱۱۴.
- ، ۱۳۹۳، *حیای همسران در تعالیم اسلام و رابطه آن با ناسازگاری های زناشویی*، پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام.
- علاسونند، فریبا، ۱۳۹۷، *زن در اسلام*، چ پنجم، تهران، هاجر طوسی.
- فاضلیان، سید محمدجواد، ۱۳۹۶، «آزرم پارسایان»، *بشارت*، ش ۸۳، ص ۶-۹.

فروتن، علی اصغر، ۱۳۹۱، *رابطه بین عقل و هیادر طلاب مرد و زن حوزه علمیه قم*، پایان نامه کارشناسی ارشد، قم، مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی ع.

قاسمی، حمید، و راسخ نازنین، ۱۳۹۸، «روان‌سنجی پرسش نامه مهارت‌های ارتباطی هفتگانه قاسمی»، *مطالعات روان‌شناسی ورزشی*، ش ۸، ص ۲۳-۴۰.

قمی، شیخ عباس، ۱۳۷۴، *سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار*، قم، اسوه.

کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۴۰۷ق، *اصول کافی*، چ چهارم، تهران، دارالکتب الاسلامیه.

گلزاری، محمود، ۱۳۷۹، *تهیه ابزارهایی جهت سنجش عمل به باورهای دینی و انواع حیا و بررسی رابطه دین‌داری و حیا با ویژگی‌های شخصیت و سلامت روانی*، رساله دکتری روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

ماهینی، انسیه، ۱۳۸۹، «مفهوم شناسی حیا و عفاف آسیب‌ها و راهکارها»، *فلسفه کلام عرفان*، ش ۱۰، ص ۷۹-۱۰۴.

مجلسی، محمد باقر، ۱۴۰۴ق، *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم السلام*، چ دوم، بیروت، مؤسسه الوفاء.

محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۷۷، *میزان الحکمه*، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، دارالحديث.

مفضل بن عمر، ۱۳۷۹، *توحید مفضل*، ترجمه محمدباقر مجلسی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

نوری، میرزا حسین، ۱۳۶۵، *مستدرک الوسائل*، قم، مؤسسه آل‌البيت ع لاحیاء التراث.

Durbin-c-Emily, Klein, Daniel-N, schwartz, Joseph, E, 2000, "predicting the 2 years outcome dysthymic disorder. The role of childhood adversity and family history of psychopathology", *Journal of counsling and clinical psychology*, No, 68(1), p. 57-63.

Fornell, C. and Larcker, D, 1981, "Evaluating Structural Equation Modeling with Unobserved Variables and Measurement Error"; *Journal of Marking Research*, No. 18(1), p. 39-50.

Holter, P. & Hendriksen, N. B, 1987, "Field methodfor measuring respiratory loss and bulk export of organic matter from cattle dung pats", *Soil Biology & Biochemistry*, No. 19 (5), p.649-650.

Kline, R. B, 2015, *Principles and practice of structural equation modeling*, Guilford publications.

Lawshe CH, 1975, "A quantitative approach to content validity", *Personnel Psychology*, No.28, p. 563-575.

MacCallum, R. C., Browne, M. W., & Sugawara, H. M, 1996, "Power analysis and determination of sample size for covariance structure modeling", *Psychological Methods*, No. 1, p. 130- 149.

MC Cauley-e, Myers, K, Athleen, 2000, "The longitudinal clinical course of depression in children and adolescents", *Child and Adolescent Psychiatric clinics of North America*, vol: 1(1), p. 183-196.

Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., & King, J, 2006, "Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review", *The Journal of educational research*, No. 99(6), p. 323-338.

شکل ۲: بخش دوم خروجی نرم‌افزاری

شکل ۱: بخش اول خروجی نرم‌افزاری

